

УДК 343.9:343.226(477)

Чорномаз Оксана Богданівна –

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

Oksana B. Chornomaz –

candidate of juridical sciences, associate professor,

associate professor of the Department of Administrative Law and Administrative Proceedings,

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 79000, Ukraine)

Строцький Руслан Євгенович –

кандидат юридичних наук, доцент,

начальник відділу забезпечення якості освіти

та методичної роботи

Львівського державного університету внутрішніх справ

Ruslan Ye. Strotskyi –

candidate of juridical sciences, associate professor,

Head of the Unit for Ensuring Quality of Education and Methodological Work,

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 79000, Ukraine)

Янчик Маріанна Іванівна –

адвокат

Marianna I. Yanchyk –

lawyer

Сучасний стан запобігання та протидії домашньому насильству в Україні: законодавство та реалії¹

У статті звертається увага, що захист прав та забезпечення захисту інтересів осіб, які постраждали від домашнього насильства є базовим принципом, на якому має ґрунтуватися діяльність відповідних органів державної влади, державних і недержавних установ та інституцій (в тому числі освітніх та медичних) України. Водночас домашнє насильство й жорстоке поводження щодо жінок та дітей є поширеним явищем. Діти найчастіше зазнають жорстокості з боку ровесників, але кожна четверта дитина з тих, хто потерпав від насильства та знуцання, зіткнулася з цим у власній родині.

Ключові слова: діяльність, органи Національної поліції, захист, протидія домашньому насильству, діти.

O.B. Chornomaz, R.Ye. Strotskyi, M.I. Yanchyk The Current State of Preventing and Combating Domestic Violence in Ukraine: Legislation and Realities

¹ «Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

The article draws attention to the fact that protecting the rights and ensuring the protection of the interests of victims of domestic violence is a basic principle on which the activities of relevant state authorities, state and non-state institutions and institutions (including educational and medical) of Ukraine should be based. At the same time, domestic violence and abuse of women and children is common. Children are most often abused by their peers, but one in four children who have experienced violence and bullying have experienced it in their own family. The norms of the current Ukrainian legislation do not yet fully provide for a coherent and effective mechanism for effectively ensuring the rights and interests of the child, which, unfortunately, are violated daily. The prevalence of social orphanhood, child begging, economic and sexual exploitation, including child labor, child abuse, child trafficking, and others remain high. Attention is drawn to the current state and existing problems in various areas of providing assistance and protection to victims of domestic violence.

It was emphasized that the following are among the important areas of improvement in the provision of assistance and protection to the affected persons: the need to strengthen the informational component regarding the services that the affected person can apply for in their locality; creation of an adequate number of support services for affected persons, especially places of their safe stay, and ensuring their physical accessibility.

The problems of child abuse and neglect of their needs in the family must be discussed at school and other public gatherings regarding upbringing, where effective decisions can be made. Without a national awareness campaign, it will be difficult to reduce the number of cases of child abuse and neglect.

The protection and support of victims is carried out with the help of timely response, stopping the act of violence and protection of victims from the police, as well as support for victims and providing them with the necessary medical, psychological, social, legal assistance and services from non-governmental organizations, legal aid bureaus and centers, prosecutor's offices, judicial authorities (access to justice), general and specialized support services for victims, such as shelters, telephone "hot lines" and others.

Keywords: activity, National Police bodies, protection, countering domestic violence, children.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні проблема дотримання законних прав, свобод та інтересів постраждалих осіб, які постраждали від домашнього насильства як з боку держави в особі посадових осіб, так і з боку самих батьків є досить актуальною. Аналізуючи статистичні дані звернень до Національної поліції та повідомлення із засобів масової інформації, ви дню, що порушення прав дітей відбувається практично щодня, у деяких випадках такі порушення супроводжуються фізичним та/або моральним насиллям [1, с. 48].

Діти складають особливу категорію населення, яка потребує надання особливого правового захисту в силу фізичної та розумової незрілості, в чітко регламентованому правовому статусі, тому що діти більшою мірою, ніж дорослі, залежать від держави, оточення та системи соціальних інститутів. Така специфіка прав дитини є підставою для виділення їх в окремих інститут права [1, с. 48].

Мета написання статті. Ця стаття присвячена дослідженню нормативно-правової бази щодо захисту прав осіб, особливо дітей, що постраждали від домашнього насильства та проблемам їх дотримання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у закладення основи нової політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, дослідження різних аспектів запобігання та протидії насильству, визначення ефективності форм та методів запобіжного впливу зробили такі науковці та суспільні діячі, як В. Голина, О. Джужа, Т. Журавель, О. Ковальова, К. Левченко, В. Туляков, Н. Федорович, М. Хавронюк, Г. Христова та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб постраждали від домашнього насильства особи отримали максимально можливу допомогу, акцент усіх застосовуваних заходів повинен бути зроблений на їхніх правах, потребах та безпеці. Це означає, що, коли щодо постраждалих існує ризик продовження або повторного вчинення насильства, на першому місці повинні стояти їх захист і підтримка [8, с. 227].

Захист та підтримка постраждалих осіб здійснюються за допомогою своєчасного реагування, припинення акту насильства і захисту постраждалих з боку поліції, а також підтримки постраждалих та надання їм

необхідних медичної, психологічної, соціальної, правової допомоги та послуг з боку неурядових організацій, бюро та центрів правової допомоги, органів прокуратури, судових органів (доступ до правосуддя), загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, таких як притулки, телефонні «гарячі лінії» та інші [16, с. 227].

Хочеться наголосити, що найвищою цінністю та одним із провідних напрямів політики кожної держави має бути забезпечення прав дитини. Захист прав дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема і завдання національного значення, які повинні розглядатися і розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному і, безумовно, юридичному [2, с. 102].

Як зазначає І.О. Бандурка, однією з перешкод на шляху побудови нормального правового і демократичного суспільства є різноманітні порушення прав підростаючого покоління.

У сучасних умовах, коли в Україні закладаються правові основи глибоких соціально-економічних перетворень, проблема захисту прав неповнолітніх набуває особливого змісту [3, с. 36]. Мова, зокрема, йде про закріплення певними законами та іншими нормативно-правовими актами чітко визначених правил, норм, стандартів і вимог щодо організації життєдіяльності дитини [2, с. 102].

Частиною 1 ст. 19 Конвенції ООН про права дитини визначено, що держави-учасники повинні вжити всіх необхідних заходів, у тому числі й законодавчих, для захисту дитини від усіх форм фізичного й психологічного насильства, образ або зловживань, грубого поводження або експлуатації.

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як: право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право володіти,

користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47); права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст. 55); право знати свої права та обов'язки (ст. 57).

Сучасна державна політика України щодо домашнього насильства визначена наступними стратегічними документами:

- Концепцією Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р;

- Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145;

- Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р;

- Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021.

Однак, незважаючи на відносно впорядковану нормативно-правову базу, результати наукових досліджень та аналіз практики щодо подолання наслідків сімейного насильства над дітьми доводять, що жорстокість і насильство продовжують поширюватися [3, с. 20].

Одним із різновидів насильства є домашнє насильство. Кримінальний кодекс України (ст. 126-1) *домашнє насильство* визначає як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [4].

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 1) трактує *домашнє насильство* як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що

вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (про живали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [5].

Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 301 Закону України «Про охорону дитинства» щодо представництва деяких дітей під час ведення в Україні воєнного стану». 22 травня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 301 Закону України «Про охорону дитинства» щодо представництва деяких дітей під час ведення в Україні воєнного стану» (реєстр. № 7200 від 19.03.2022). Закон спрямований на оперативне реагування на проблеми, з якими стикнулись діти, що були евакуйовані за кордон. Зокрема, врегульовує питання забезпечення тимчасового законного представництва дітей, які не досягли 18-річного віку та зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, влаштовані у патронатні родини, у разі евакуації їх за кордон. Таким чином діти, перебуваючи за межами України, зможуть реалізувати свої права, у тому числі на освіту, медицину, соціальну підтримку та допомогу тощо [7, с. 34].

Також хотілося б відмітити, 20 червня 2022 року Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [1].

У Стамбульській конвенції стверджується, що діти, які стали свідками домашнього насильства, є жертвами насильства. Вона передбачає психосоціальні консультації для дітей, які стали свідками будь-яких форм насильства або будь-якої форми насильства стосовно їхньої вікової групи, та скерована на інтереси дитини (стаття 26). Відповідно до статті 46, вчинення злочину проти дитини або у присутності дитини є обтяжуючим чинником [4].

11 листопада 2022 року Конвенція набула чинності на території України [1], що має

спонукати законотворчі органи до внесення змін в норми вітчизняного права проте станом на травень 2023 року зміни, які б адаптували законодавство України до положень Стамбульської Конвенції, прийняті не були, що говорить про невиконання взятих на себе державою зобов'язань [5, с. 52]. Стамбульська конвенція розкриває поняття «домашнє насильство»: — «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні (ст. 3) [15, с. 21].

Також погоджуємось з думкою Зеленського Є.В., який пропонує на виконання вимог Стамбульської Конвенції доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею [9] 279-9 «*Особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством*», в якій зокрема передбачити виключення обов'язкової наявності заяви потерпілої особи для порушення справи. Надати можливість третім особам подавати заяви про факти вчинення домашнього насильства та визнання таких заяв підставами для порушення справи про адміністративне правопорушення. Зобов'язати органи Національної поліції та органи соціального захисту реагувати на факти домашнього насильства, особливо якщо в такій сім'ї проживають діти [5, с. 55].

І.О. Бандурка зазначає, що насильство до неповнолітніх може чинити як мати, так і батько. У тих випадках, коли мати сама стає жертвою домашнього насильства, вона може бути «передавальною ланкою», прагнучи компенсувати своє принижене становище жертви пригніченням ще слабших-дітей [10, с.161]. Беспаль О.Л. переконаний, що кримінальна мотивація дитини залежить, головним чином, від ставлення батьків до дитини, її сприйняття або відторгнення. Відторгнення може виражатися в формі байдужості, недостатньої уваги, емоційної холодності, що викликає у дитини почуття невпевненості, занепокоєння, незахищеності.

Такі діти шукають у неформальних або кримінальних групах колективного батька, їм властива імпульсивність, ригідність, дратівливість, злопам'ятність [11, с.18].

Захист прав та забезпечення інтересів дитини є базовим принципом, на якому має ґрунтуватися діяльність відповідних органів державної влади, державних і недержавних установ та інституцій (в тому числі освітніх та медичних) України. Водночас насильство й жорстоке поводження щодо дітей є поширеним явищем. Діти найчастіше зазнають жорстокості з боку ровесників, але кожна четверта дитина з тих, хто потерпав від насильства та знущання, зіткнулася з цим у власній родині.

Норми чинного українського законодавства поки що не повною мірою передбачають цілісний та дійовий механізм для ефективного забезпечення прав та інтересів дитини, які, на жаль, порушуються щоденно. Залишаються високими показники поширення соціального сирітства, дитячого жебрацтва, економічної та сексуальної експлуатації, включаючи дитячу працю, жорстокого поводження з неповнолітніми дітьми, торгівлі дітьми та інші.

Як певний позитив можна оцінити ту обставину, що впродовж останніх років простежується тенденція до зниження підліткової злочинності і зменшення кількості неповнолітніх, причетних до здійснення злочинів. Водночас виявлено і притягнуто до відповідальності більше дорослих осіб, які проявляють жорстокість по відношенню до дітей.

Більшість батьків у таких сім'ях досі вважають дитину своєю власністю і переконані, що мають право робити з нею все, що заманеться: бити, позбавляти неслухняну дитину їжі тощо.

Діти в українських родинах практично необізнані щодо можливостей захисту від жорстокого поводження і отримання допомоги; вони не звертаються до відповідних служб самостійно та майже не мають надії на те, що про їх скрутне становище повідомить хтось із дорослих. За кордоном, наприклад, більшість повідомлень про випадки насильства щодо дитини надходить від представників громади (як правило, сусідів та знайомих сім'ї) та вчителів, які спостерігають за станом своїх вихованців майже щодня. В Україні можна стверджувати

наявність протилежної тенденції: освітяни (перш за все шкільна адміністрація) притримуються позиції невтручання, та й діти не бажають звертатися до них за допомогою через недовіру та страх [12, с. 58].

Значною проблемою є і відсутність єдиної форми державної або відомчої звітності щодо жорстокого поводження з дітьми, зокрема в сім'ї, внаслідок чого офіційні дані, отримані з різних джерел, не дають змоги оцінити реальний рівень проблеми. Інформація, яка надається різними відповідальними органами та службами, збирається на підставі різних методологій та ґрунтується на різних засадах. Як наслідок, загальна картина щодо кількісних показників проблематики жорстокого поводження з дітьми, зокрема в родині, є щонайменше неповною, суперечливою та такою, що не дає змоги провести ґрунтовний і достовірний аналіз ситуації.

Лева частка звернень з питань домашнього насильства надходить до органів поліції, працівники якої – такий висновок можна зробити, спираючись на дані державних соціальних служб – майже не передають до спеціально уповноваженого органу з питань попередження насильства й жорстокого поводження інформацію щодо таких випадків (незважаючи на вимоги чинного законодавства).

Отже, насильство й жорстоке поводження, зокрема стосовно дітей відзначається високою латентністю, тобто є неявною, прихованою проблемою. Іншою мовою, особи, які зазнають домашнього насильства, зазвичай або не знають, куди вони можуть звернутися по допомогу (за виключенням правоохоронних органів), або не схильні повною мірою використовувати ті можливості захисту та підтримки, які надають державні органи та служби. До цього можна додати, що випадки, коли дитина зазнає жорстокого поводження поза сім'єю, за виключенням найбільш кричущих, також, як правило, залишаються поза полем зору відповідних органів та служб [12, с. 58].

Не менш важливу роль у захисті дітей відіграють вихователі і вчителі, так як діти починають відвідувати школу з 6 - 7 років і педагоги практично регулярно контактують з ними. Тому і вчителі, і медичні працівники можуть помітити, якщо з дитиною відбувається

щось недобре. Запідозривши, що дитина піддається жорсткому поводженню і нехтуванню її потребами, вони повинні відразу ж інформувати про це відповідні організації, включаючи посадових осіб щодо захисту дітей, поліцію і лікарів, якщо дитині потрібна медична допомога [2, с. 106].

Дуже часто діти і батьки намагаються приховати травми, пов'язані з жорстким поводженням і зневагою, видаючи їх за нещасний випадок. Однак медичні працівники та вчителі повинні вміти виявляти загальні випадки і розрізняти ознаки жорсткого поводження і зневаги потребами. Такі випадки слід реєструвати і інформувати про них відповідні органи. Коли медичні працівники, вчителі, посадові особи в галузі захисту дітей виявляють випадки жорсткого поводження і зневаги до їх потреб, відповідно до закону вони мають повідомити про це уповноваженим органам або повинні це зробити незалежно від вимог закону [2, с. 106].

Сучасний стан і наявні проблеми за різними напрямками надання допомоги та захисту постраждалим особам [8, с. 228-229]:

1. Надання постраждалим особам інформації про їхні права та можливості реалізації таких прав зрозумілою їм мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою постраждалим особам.

2. Забезпечення доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги.

3. Надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб.

4. Забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту у тому числі шляхом надання безоплатної правової допомоги у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» [8, с. 228-229].

Заходи можуть бути ефективними лише в тому випадку, якщо після виявлення та

інформування про випадки жорсткого поводження почнуть взаємодіяти добре розроблені структури по захисту, підтримці і допомозі дітям-жертвам і сім'ям з високим ризиком. Обов'язкове інформування має передбачати не систему покарань, а допоміжні програми щодо захисту дітей та підтримки сімей. Проблеми жорсткого поводження з дітьми та нехтування їхніми потребами в сім'ї необхідно обговорювати на шкільних і інших громадських зборах стосовно виховання, де можуть бути прийняті ефективні рішення. Без проведення національної інформаційно-роз'яснювальної кампанії важко буде зменшити кількість випадків жорсткого поводження з дітьми та нехтування їхніми потребами [2, с. 106].

Висновки. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» акцентує увагу на тому, що діти, які постраждали від домашнього насилля або стали його свідками, мають отримати належний захист та підтримку. Захист та підтримка означають, з одного боку, активне втручання поліції (правоохоронної системи), а з іншого – залучення системи соціальних послуг для надання підтримки особам, які постраждали від такого насильства [13, с.89].

Підсумовуючи результати нашого дослідження, підкреслимо, що останніми роками були досягнуті значні позитивні зрушення у системній протидії домашньому насильству, важливим напрямом якої визначене надання допомоги і захисту постраждалим особам. До важливих напрямів удосконалення цієї діяльності, на нашу думку, можна віднести: необхідність посилення інформаційного компонента щодо послуг, за якими постраждала особа може звернутись у своєму населеному пункті; створення належної кількості служб підтримки постраждалих осіб, особливо місць їх безпечного перебування, та забезпечення їх фізичної доступності.

Список використаних джерел:

1. Бандурка І.О. Права дитини та деякі проблеми, пов'язані з їх застосуванням. *Право.ua*. № 4, 2021. С. 48-55.
2. Малиновська Т.М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. *Наше право*. № 1, 2021. С. 102-107.
3. Бандурка І.О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади: монографія / За наук. ред.. д-ра юрид. наук, професора О.М. Литвинова; Золота миля, 2017. 432 с.
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
7. Сиромятнікова М.С. Правові та організаційні засади запобігання і протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану та перспективи їх удосконалення: науково-методичні рекомендації. Х.: ХНУВС, 2023. 97 с.
8. Блага А, Кочемировська О. Допомога й захист постраждалих від домашнього насильства: сучасний стан та основні проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 6/2020. С. 226-231.
9. Зеленський Є.В. Напрямки реалізації окремих положень стамбульської конвенції (в аспекті забезпечення прав дітей). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 77: частина 2. С. 51 -56.
10. Бандурка І.О. Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозалежність: монографія. Харків: Золота миля, 2014. 280 с.
11. Беспаль О.Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї. Дисерт. канд. юрид. наук 12.00.08. Запоріжжя. 2019. 294 с.
12. Ковалів М.В. Захист прав дітей від насильства й жорстокого поводження. *Захист дитини від насильства та жорстокого поводження: сучасні виклики: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф.* (Київ, 3 черв. 2021 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 58-61.
13. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт.; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ: МВС України; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

References:

1. Bandurka I.O. Prava dytyny ta deiaki problemy, pov'iazani z yikh zastosuvanniam. *Pravo.ua*. № 4, 2021. S. 48-55.
2. Malynovska T.M. Do problemy zakhystu ditei, shcho poterpily vid domashnoho nasylstva. *Nashe pravo*. № 1, 2021. S. 102-107.
3. Bandurka I.O. Zakhyst dytynstva v Ukraini: kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasady: monohrafiia / Za nauk. red.. d-ra yuryd. nauk, profesora O.M. Lytvynova; Zolota mylia, 2017. 432 s.
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Pro zapobihannia ta protydiuu domashnomu nasylstvu: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (data zvernennia: 12.04.2024).
7. Syromiatnikova M.S. Pravovi ta orhanizatsiini zasady zapobihannia i protydiu domashnomu nasylstvu v Ukraini v umovakh voiennoho stanu ta perspektyvy yikh udoskonalennia: naukovo-metodychni rekomendatsii. Kh.: KhNUVS, 2023. 97 s.
8. Blaha A, Kochemyrovska O. Dopomoha y zakhyst postrazhdalykh vid domashnoho nasylstva: suchasnyi stan ta osnovni problemy pravovoho rehuliuвання. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 6/2020. S. 226-231.

9. Zelenskyi Ye.V. Napriamky realizatsii okremykh polozhen stambulskoi konventsii (v aspekti zabezpechennia prav ditei). Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. 2023. Serii PRAVO. Vypusk 77: chastyna 2. S. 51 -56.

10. Bandurka I.O. Dity, simia, zlochynnist nepovnitnikh: vzaiemozalezhnist: monohrafiia. Kharkiv: Zolota mylia, 2014. 280 s.

11. Bepal O.L. Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia zlochynam proty zhyttia ta zdorov'ia ditei, shcho vchyniaiutsia v sim'i. Dysert. kand. yuryd. nauk 12.00.08. Zaporizhzhia. 2019. 294 s.

12. Kovaliv M.V. Zakhyst prav ditei vid nasylstva y zhorstokoho povodzhennia. Zakhyst dytyny vid nasylstva ta zhorstokoho povodzhennia: suchasni vyklyky: materialy Mizhnar. nauk.- prakt. konf. (Kyiv, 3 cherv. 2021 r.) / redkol.: V. V. Cherniei, S. D. Husariiev, S. S. Cherniavskyyi ta in. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2021. S. 58-61.

13. Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy "Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasylstvu" / kol. avt.; za zah. red. K. B. Levchenko, K. V. Pavlichenko, V. V. Chernieia. Kyiv: MVS Ukrainy; Nats. akad. vnutr. sprav, 2020. 396 s.